מסורת הש"ס

א. סנהדרין קד,א. זבחים קז,א. כריתות ג,ב. ירושלמי שקלים פ"ה ה"א. וראה שם ביצה פ"א ה"ב. שם סנהדרין פ"ז ה"ו. שם ה"א. וראה תו"כ ויקרא ד, ב.

ב. (רשימה זו) סנהדרין נג,א.

ג. (רשימה זו) כתובות כט,א. לא,ב. מכות יג,א. תוספתא מכות פ"ד ט. שם כריתות פ"ב יא.

ד. (רשימה זו) משנה סנהדרין נג,א.

ה. (רשימה זו) מכות שם.

ו. תוספתא כריתות פ"א א.

גרסות

כריתות בתורה בדפו"י: **כריתות שבתורה.**

ועל אשת אב במשניות: **ועל אשת האב.**

הזכור יש בכת"י של המשנה: **הזכר.**

ואשה המביאה הבהמה עליה במשניות: **והאשה המביאה את הבהמה עליה** ויש בכת"י: **המביאה עליה את הבהמה.**

ואשת איש במשניות: **ועל אשת איש.**

ועל אשת אחי אמו במשניות ובדפו"י חסר משפט זה, וכן הגיהו בדפוסים הישנים, וראה עיונים.

והמגדף במשניות: **המגדף.**

ועובד עבודה זרה במשניות: **והעובד עבודה זרה.**

ומחלל שבת במשניות: **המחלל את השבת** ויש בכת"י: **והמחלל את השבת.**

וטמא שאכל קדש במשניות ובש"מ: **וטמא שאכל את הקדש.**

והבא אל המקדש במשניות **והבא למקדש.**

והאוכל חלב ודם במשניות: **האוכל חלב ודם.**

ונותר ופיגול במשניות: **נותר פיגול** ויש כת"י ודפו"י שנוסף בהם: **וטמא** כשגרת לשון המשנה במקומות רבים.

והשוחט ומעלה בחוץ במשניות: **השוחט והמעלה בחוץ.**

והאוכל חמץ בפסח במשניות: **האוכל חמץ בפסח.**

והמפטם במשניות: **המפטם.**

והסך את השמן המשחה במשניות: **והסך בשמן המשחה** ויש בכת"י: **והסך שמן המשחה.**

לשון

זכור
מלה זו, מצויה כבר במקרא "יראה כל זכורך" (שמות כג, יז), ומשמעותה שם כולל לזכרים. בלשון חכמים נתייחדה צורה זו למשכב זכר (וראה רש"י סנהדרין נד,ב), אולי בגלל ההקשר המגונה שלו.

משנה שלשים ושש כריתות עבירות שעונשן כרת יש בתורה: הבא על האם (על אמו), ועל אשת אב אף על פי שאינה אמו, ועל הכלה, אשת בנו, הבא על הזכור במשכב זכר, וכן הבא על הבהמה, וכן אשה המביאה הבהמה עליה, הבא על אשה ובתה, והבא על אשת איש, הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו בחיי אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת אחי אביו, ועל אשת אחי אמו, והבא על הנדה. והמגדף שם שמים, ועובד עבודה זרה, והנותן מזרעו (מבניו או מבנותיו) לעבודת המולך (ראה ויקרא ב, א—ה), ובעל אוב שמעלה את רוח המת (שם ו), ומחלל שבת. וטמא שאכל קדש, וכן הבא אל המקדש טמא. והאוכל חֵלב (שומן האסור באכילה), והאוכל דם, והאוכל נותר מן הקרבנות לאחר שעבר זמן אכילתם, והאוכל פיגול מבשר קרבן שהכהן עשה את עבודתו על דעת שיקרב או ייאכל לאחר זמנו. והשוחט זבחים מחוץ לבית המקדש, וכן המעלה אותם על מזבח בחוץ. והאוכל חמץ בפסח, והאוכל (או שותה) ביום הכיפורים, והעושה מלאכה ביום הכפורים, והמפטם (הרוקח) את השמן בבשמים כעין שמן המשחה שעשה משה במדבר למשיחת כלי המשכן (ראה שמות ל, כב—לג), והמפטם את הקטרת כעשייתה במקדש, שלא לצורך המקדש, והסך את השמן המשחה על גבי גופו שלא כדין.

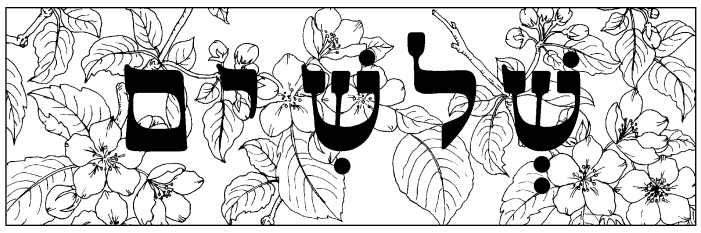

[א]וְשֵׁשׁ כְּרִיתוֹת בַּתּוֹרָה: [ב]הַבָּא עַל הָאֵם, וְעַל אֵשֶׁת אָב, וְעַל הַכַּלָּה. הַבָּא עַל הַזָּכוּר, וְעַל הַבְּהֵמָה, וְאִשָּׁה הַמְּבִיאָה הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ. הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְאֵשֶׁת אִישׁ. [ג]הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, וְעַל אֲחוֹת אָבִיו, וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ, וְעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אֵשֶׁת אָחִיו, וְעַל אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו, וְעַל אֵשֶׁת אָחִי אִמּוֹ, וְעַל הַנִּדָּה. [ד]וְהַמְגַדֵּף, וְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְהַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ, וּבַעַל אוֹב, וּמְחַלֵּל שַׁבָּת. [ה]וְטָמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וְהַבָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ טָמֵא. וְהָאוֹכֵל חֵלֶב, וְדָם, וְנוֹתָר, וּפִיגּוּל. וְהַשּׁוֹחֵט וּמַעֲלֶה בַּחוּץ. וְהָאוֹכֵל חָמֵץ בַּפֶּסַח, וְהָאוֹכֵל וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן, וְהַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת, [ו]וְהַסָּךְ אֶת הַשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה.

משנה כל הנך כריתות — במזיד בלא התראה, אבל אי איכא התראה — יש מהן בחנק, ויש מהן בסקילה, ויש מהן במלקות. ובשוגג בחטאת. והאי לנקט ואיירי למיתני בריש עריות דאש ודאשת איש כו', והדר פסיק ותני ביני ובינו הבא על הזכור ועל הבהמה והמביאה את הבהמה עליה, והדר מתחיל למיתני אשה ובתה. ולא קתני כולהו בהדי הדדי בקמייתא, משום דקיים לן בסנהדרין (נג,ב) דכל הני דנקט בריש: אש ואשת איש וכלה והבא על הזכור ועל הבהמה — דייניהו בסקילה, ולהכי תנינהו בריש, משום דחמורות משאר מיתות בית דין (ולהכי תנינהו בריש). אשה ובתה — ובת בתה ובת בנה בכלל, (וכן) [וכן] בתו ובת בתו ובת בנו, חמותו ואם חמותו ואם חמיו בכלל זה. מגדף — איכא למאן דאמר (סנהדרין נו) [כריתות ז,ב]: מברך את השם, ואיכא למאן דאמר: מזמר ומשורר לעבודה זרה. כרת דנותר — מפרש לקמן (כריתות ה,ב) בהאי פירקא: "ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל ונכרתה" ומוקמינן ליה לקמן בנותר. וכרת דפיגול נמי מפרש לקמן בפירקא (שם) דילף "עון" "עון" מנותר, דבפיגול כתיב: "ואם תאכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", וכתיב בנותר: "ואוכליו עונו ישא", מה התם כרת בנותר דכתיב ביה "עון", אף בפגול דכתיב ביה "עונה תשא" — כרת. שוחט קדשים בחוץ בכרת אפילו לא הענן, דכתיב (ויקרא יז): "ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרתה". ומעלֶה נמי בכרת, דכתיב (ויקרא יז): "אשר יעלה עולה או זבח ואל פתח אהל מועד לא יביאנו" וגו'. ואם שגג ושחט והעלה בשוגג — חייב שתי חטאות.

תוספות

שלשים ושש כריתות — ברישא תנא עריות דבסקילה כדפירש רש"י, והדר תני אשה ובתה דבשריפה, והדר תני אשת איש בחנק, ולהכי לא אפסקיה בשאר חייבי סקילה.

עיונים

שלשים ושש כריתות וכו' מסכת זאת אינה עוסקת בעונש הכרת עצמו, ולא לשם כך נימנו כאן הכריתות (שאם כן, צריך היה למנות גם את חייבי מיתה בידי שמים, שהוא עונש שונה, ראה להלן), אלא משום שכל העובר עבירה שעונשה כרת, אם עשאה בשוגג — מביא קרבן חטאת, ומתכפר לו. ומשום כך מצויה מסכת זו בסדר קדשים, העוסק בדיני הקרבנות (תוספות הרא"ש). ובפרטי הדברים יש עוד כריתות, וכגון במחלל שבת — שלושים ותשע מלאכות. אלא שכאן נמנו הדברים בדרך כלל ("שֵׁם שבת", "שֵׁם עבודה זרה") ולא כל הפרטים שיש בכל אחת מן העבירות (גמרא להלן ג,ב. ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ו). עוד העירו ראשונים כי יש עבירות נוספות שמנו חכמים שיש בהן כרת: פורק עול מצוות, ומגלה פנים בתורה, ומיפר ברית בשר (שבועות יג,א). אלא שלא נימנו כאן, מפני שאין בהן חיוב קרבן חטאת כשנעשו בשגגה, מפני שאין בהן לאו מפורש בתורה ולא מעשה (וראה להלן), או מפני שהן בכלל איסור עבודה זרה וביטול מילה שהוזכרו במשנתנו (ראה ש"מ), או מפני שיש באלו חומרה מיוחדת יתירה על שאר כריתות (רמב"ן שער הגמול). ובירושלמי (סנהדרין פ"ז הי"א) נאמר כי המקלל אביו ואמו חייב כרת, וכתבו ראשונים כי לא נמנה כאן מפני שאין בו לאו ואין בו מעשה (ש"מ).

כריתות שיטות שונות יש בהגדרה של עונש הכרת, וההבחנה בינו לבין מיתה בידי שמים. לפי הברייתא (מו"ק כח,א, ירושלמי ביכורים פ"ב ה"א) בשתיהן מדובר במיתה קודם הזמן, כרת — בגיל חמישים, ומיתה בידי שמים — בגיל ששים (ובירושלמי שם הביאו מקורות לכך מן הכתובים). ויש מן האמוראים שאמרו כי כרת הוא עד גיל ששים (מו"ק שם). ועוד אמרו (שם) כי יש "כרת דיומי" — שמת מיתה חטופה, ו"כרת דבני" — שמת בלא בנים. וכן כתב רש"י כאן כי כרת משמעו שימות ערירי, בלא בנים (סוף ד"ה פסח. וראה פירושו לבראשית יז, יד ועוד). ויש שכתב כי אין הדברים אמורים אלא בעריות שנאמר בהן שימות ערירי (ריב"א תוס' שבת כה,א). ואילו הרמב"ם כתב (ויסוד דבריו מצוי כבר בתורת כהנים) כי לעומת מיתה בידי שמים, בה נגמר דינו של האדם במיתתו, כרת נוגע לנפש בעולם הבא. וחכמים אחרים כתבו כי יש להבחין בין סוגים שונים של כרת, לגוף ולנפש, לפי חומרת העוון (ראה רמב"ן בתורת הגמול, רבינו בחיי ויקרא יח, כט, אברבנאל במדבר טו, כב. רמ"ע מפאנו עשרה מאמרות מאמר חיקור הדין פי"ט).

וכבר העיר רש"י כי חיוב הכרת הוא במקרה בו נעשתה העבירה במזיד בלא התראה, אבל עבירה כזו שנעשתה בעדים ובהתראה — יש מהם חייבי מיתה (לסוגיה השונים), ויש מהם חייבי מלקות, ובמקרה שנעשה בו דין בידי אדם, אפילו במלקות — נפטר האדם מן הכרת (כך מסקנת הסוגיה מכות כג,ב. ונחלקו חכמים האם מדובר דווקא כאשר נעשה הדבר בבית דין עפ"י עדים והתראה, ועוד, האם התשובה היא תנאי הכרחי לענין זה. ראה אנציקלופדיה תלמודית ערך "חייבי כריתות"). כן אמרו חכמים כי בכוחה של התשובה לכפר על העבירות החמורות ביותר, וחייבי כריתות שעשו תשובה — בית דין של מעלה מוחלים להם (מכות יג,ב).

כריתות בתורה והרי זה בא להוציא דברים שאמרו חכמים שיש בהם כרת, אלא שהם נלמדים מ"דברי קבלה" — דברי הנביאים (כגון הבא על הנכרית, סנהדרין פב,א) (נר תמיד, ערוך לנר).

הבא על וכו' סדרם של דברים בנוי מן החמור לקל, לפי חומרת העונש בידי בית דין (אם נעשו עבירות אלו במזיד, בעדים ובהתראה). ותחילה מנה את העריות, שהיא הקבוצה הגדולה ביותר, וסדרן לפי חומרת הדברים, שתחילה מנה אלה שדינן בסקילה, שהיא המיתה החמורה ביותר — הבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה (וראה מצפה איתן), וצירף להן ביאת זכר ובהמה, שעונשן גם כן בסקילה. לאחר מכן אלו שעונשן שריפה — אשה ובתה, ולאחר מכן אשת איש, שעונשה בחנק. אחר כך מנה עריות שאם בא עליהן במזיד אין בהן מיתת בית דין, אלא מלקות. ואחר העריות מונה שאר איסורי כריתות. ותחילה מנה אלו שעונשם סקילה — מן המגדף עד המחלל את השבת, ולאחר מכן מונה את אלו שעונשן מלקות, מטמא שאכל את הקודש עד הסך בשמן המשחה. לגבי איסורים אלה כתב התוי"ט שבסדר זה מנויות עבירות אלה גם בפרק שלישי במסכת מכות, אלא שלא מצא הסבר לסדר זה (וראה תפארת ישראל).

הבא על האם וכו' כל איסורי הביאה המפורטים כאן מפורשים בספר ויקרא פרק יח, ובסופו נאמר: "כי כל אשא יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם" (שם כט).

הבא על הזכור המבואר בפרשת העריות (ויקרא יח, כב). ומלבד זה יש כרת (וחטאת) נפרד לבא על אביו ולבא על אחי אביו (ויקרא יח, ז. שם יד). אלא שהם נכללים בשֵׁם זכר (תוס' סנהדרין נד,א עפ"י ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ו).

אשה ובתה וכלולים בָּאיסור בת בתה ובת בנה, המפורשים גם כן בתורה באותו כתוב (ויקרא יח, יז) וכן בתו ובת בתו ובת בנו, חמותו וְאֵם חמותו וְאֵם חמיו (רש"י).

ואשת איש היא המפורשת בפרשת העריות (ויקרא יח, כ). ואילו נערה המאורסה (שהבא עליה חייב סקילה) אינה מנויה כאן, משום שאין בה עונש כרת, כך כתב הרא"ש בשם מהר"ם מרוטנבורג (בתוהרא"ש ליבמות לד,א). אבל כבר העירו כי בתורת כהנים (ויקרא א, ד) מבואר בפירוש שיש חיוב חטאת גם על הבא על נערה המאורסה. ומשום כך יש לומר שלא מנה אותה במפורש משום שהיא בכלל אשת איש (ערוך לנר ועוד).

אשת אחי אמו כמבואר במסכת יבמות (כא,ב) אשה זו אינה אסורה כערווה מן התורה, אלא מדברי סופרים, וכן כתב כאן רש"י (ד"ה ופסח). ומשום כך מחקו האחרונים הלכה זו ממשנתנו, כפי שהוא בגרסת המשניות (באר שבע ועוד).

ועובד עבודה זרה והנותן מזרעו למולך שנאמר: "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא עוונה בה" (במדבר טו, לא), ועבודה זרה היא ביזוי דבר ה', שציוה: "אנכי ה' אלקיך, לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (שמות כ, ב) (סנהדרין צט,א). ובנותן מזרעו למולך נאמר: "ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אתו" (ויקרא כ, ה). ועבודת המולך מפורשת במסכת סנהדרין (סד,א), שמוסרים את הילדים לכמרים, והם מעבירים את הילדים באש לשם המולך.

ובעל אוב שנאמר: "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים וכו' והכרתי אתו מקרב עמו" (ויקרא כ, ו). ובגמרא (ג,ב) דנו מדוע ידעוני המוזכר באותו פסוק (ששם עצם בפיו ומדבר מאליו. סנהדרין סה,ב) לא נזכר במשנה. ומכאן משמע ששאר מיני כישוף אין בהם עונש כרת (תוס' זבחים מט,א). אבל מדברי הרמב"ם עולה שמנה בעל אוב כדוגמה לכלל, ושאר מכשפים בכלל זה (ראה מל"מ הל' שגגות פ"א ה"ב).

אורח ההלכה

שלשים ושש כריתות וכו' כל העובר על אחת ממצוות לא תעשה כאשר עשה מעשה, וחייבתו התורה כרת על זדונה — חייב להביא על שגגתה קרבן חטאת קבועה (מן הבהמה). ומנה הרמב"ם את השנויים במשנתנו ופירטם יותר והוסיף עליהם כמה הלכות המסתעפות מהם, ובסך הכל ארבעים ושלוש עבירות בכלל זה: אלו שנמנו במשנתנו (חוץ מפסח מילה ומגדף) והוסיף כמה איסורי ביאה שהם בכלל אשה ובתה. וכן אחותו שהיא בת אשת אביו, שהיא בכלל אחותו. וכן הוסיף הבא על אביו והבא על אחי אביו, שהם בכלל הבא על הזכור. וכן הוסיף עליהם בעל ידעוני כאשר עושה מעשה (ראה מהר"י קורקוס). כמשנה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"א ה"א—ב וה"ד).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

ופסח ומילה מצות עשה — ונכרת; פסח נכרת — דכתיב (במדבר ט): "והאיש אשר הוא טהור" וגו', מילה נכרת — דכתיב (בראשית יז): "וערל זכר אשר לא ימול וגו' ונכרתה". והני פסח ומילה מצות עשה [ואין קרבן על שגגתן], אבל אינך כולהו מצות לא תעשה נינהו וחייבים בקרבן, דאין קרבן אלא על לאו דמפורש לקמן, וכגון לאוי דעריות דמפורשין הן. ובמגדף מצינו לאו — (שמות כב) "אלהים לא תקלל", וכרת נמי — דכתיב (במדבר טו): "והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף ונכרתה". ובכל הני עריות דלעיל כתיב כרת, דכולל להו בסיפא "ונכרתו הנפשות העושות", ולאו נמי כתיב בהו בעריות כולהו — (ויקרא יח): "ערות אמך לא תגלה", ובכולהו נמי "לא תגלה" כתיב. ובנדה נמי לאו — (ויקרא יח) "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב", וכרת דנדה כולל עם אחריני, דלבתר עריות כולהו כתיב: "ונכרתו הנפשות העושות". והאי דלא כתיב כרת לא באשת אחי אמו ולא באם אם חמותו — דשניות הן מדברי סופרים, דלא כתיבי באורייתא. והעובד עבודה זרה נמי לאו וכרת; לאו — דכתיב (שמות לד): "לא תשתחוה לאל אחר", וכרת — דכתיב (במדבר טו): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת". ובעבודה זרה מיירי, דבזה דבר ה', כדאמר מר בסנהדרין (נט,א): "אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה שמענום, "ולא יהיה לך" בעבודה זרה מדבר. לאו דמולך — (ויקרא יח): "ומזרעך לא תתן להעביר למולך", אי נמי (דברים יח): "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש". כרת נמי איתא בהו, דכתיב (ויקרא כ): "ואל בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל וגו' אשר יתן מזרעו למולך מות יומת" וכתיב בתריה: "ושמתי אני את פני באיש ההוא והכרתי אותו" וגו'. ובעל אוב נמי איתא ביה אזהרה — דכתיב (ויקרא יט): "אל תפנו אל האובות" וגו', וכרת נמי — דכתיב (ויקרא כ): "והנפש אשר תפנה אל האובות ונכרתה". ובגמרא מפרש מאי טעמא לא תני הכא ידעוני. והמחלל את השבת אזהרה איתא ביה — דכתיב (שמות כ): "לא תעשה כל מלאכה", וכרת נמי — דכתיב (שמות לא): "כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה" וגו'. וטומאת שאכל את הקדש בלאו — "ולא יאכל עד אשר יטהר", ובכרת דכתיב (ויקרא כב): "אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב וגו' וטומאתו עליו ונכרתה". הבא אל המקדש טומאת לאו — דכתיב (ויקרא יב): "ואל המקדש לא תבא ולא יטמאו את מחניהם", כרת — "כי את משכן ה' טמא ונכרתה". אוכל חלב ודם בלאו — דכתיב (ויקרא ג): "כל חלב וכל דם לא תאכלו". כרת בחלב — (ויקרא ז): "כי כל אוכל חלב ונכרתה", כרת בדם — (ויקרא יז): "כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא וגו' כל אוכליו יכרת". אזהרה לנותר — (שמות כט) "ושרפת את הנותר באש לא יאכל", כרת — כדאמרן: "ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל ונכרתה". אזהרה בפגול נפקא לן מהאי קרא: "ואם יותר מבשר זבח שלמיו ביום הראשון לא יאכל כי קדש הוא" כדגמרינן בפסחים בפרק שני (כד,א): "לא יאכל כי קדש הוא" — כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו. וכרת — כדאמרן, יליף "עון" "עון" מנותר. שותט בחוץ מפרש בהאי פירקא (כריתות ג,ב) בלאו למאן דגמיר בגזירה שוה הבאה [הבאה, דכתיב] בהעלאה: "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו", ונאמר כאן בשחיטה הבאה: "ואל פתח אהל מועד לא הביאו" וגו', מה להלן לא עבד אלא אם כן הזהיר — אף כאן נמי לא עבד אלא אם כן הזהיר. ולמאן דמייתי לה בהיקשא, אמר קרא: "אם תעלה עולותיך ואם תעשה" מה העלאה לא עבד אלא אם כן הזהיר — אף שחיטה נמי. מעלה בחוץ בלאו — "האמר לך פן תעלה" וגו' (דברים יב), וכל מקום שנאמר "פן" ו"אל" אינו אלא לא תעשה. וכרת — כדאמרן לעיל: "אשר יעלה עולה או זבח וגו' ונכרתה". אוכל חמץ בלאו — "כל מחמצת לא תאכלו" (שמות יב), כרת — "כל אוכל חמץ ונכרתה" (שמות יב). והאוכל ביום הכפורים בלאו — מפרש ביומא (פא,א): "כל הנפש אשר לא תעונה", וגמר עינוי עינוי מהתם "על דבר אשר עינה את אשת רעהו" (דברים כב), מה התם לא עבד אלא אם כן הזהיר — הכא נמי לא עבד אלא אם כן הזהיר. וכרת נמי איתא ביה באוכל, דכתיב ביה: "ונכרתה" באוכל ביום הכפורים (ויקרא כג): "כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה". והאי "לא תעונה" בעינוי אכילה קמיירי, דגמר (יומא עד,ב) "עינוי" "עינוי" מהתם, דכתיב (דברים ח): "ויענך וירעיבך" מה להלן עינוי רעבון — אף כאן עינוי רעבון. העושה מלאכה ביום הכפורים איתא ביה אזהרה — "וכל מלאכה לא תעשו ביום הזה" (ויקרא כג), כרת — דכתיב (ויקרא כג): "והאבדתי", וזהו כרת. והמפטם את השמן, לאו — "ובמתכנתו לא תעשו כמוהו", כרת — "אשר ירקח כמוהו ונכרתה" וגו' (שמות ל). והמפטם את הקטרת לגרכו להריח. מפטם את השמן — [כעין שעשה משה במדבר, דכתיב]: "ואתה קח לך בשמים ראש" (שמות ל). מפטם את הקטרת — [מערב אחד עשר סממני הקטרת כמו דכתיב] "קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה". הסך שמן המשחה נמי לאו — "על בשר אדם לא ייסך" (שמות ל), כרת — "אשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו" (שם) מאותו שעשה משה לשמן המשחה. מפטם את הקטרת, אזהרה — "במתכנתה לא תעשו לכם" (שם), כרת — "אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת" (שם). אבל המריח בקטרת של בית המקדש — לא אזהרה ולא כרת, דריח אין בו משוש מעילה. ולא דמי לסך שמן המשחה, דהתם איתא ביה מעשה, משוש הכי איתא ביה לאו וכרת. פסח ומילה מצות עשה — פסח, דכתיב (דברים טז): "וזבחת פסח", ומילה (ויקרא יב) — "וביום השמיני ימול" וגו', וכרת בהו, כדאמרן. ובהני איתא בהו חייבי מיתות בית דין, כגון העובד עבודה זרה והמחלל את השבת, ואפילו הכי חייבי כריתות הן במזיד בלא התראה. ואי אתרו בהן — יש מהן בחנק, ויש מהן בסקילה, כדאמרן בריש. ואי לא אתרו בהו — מידי מיתת בית דין ילאו, מידי כרת לא ילאו. וכרת הוא שמת בלא בנים. על שגגתו חטאת — דמפיק ליה מעבודה זרה, דכתיב בה (במדבר טו): "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה" וגו', ואמר מר (הוריות ח,א)! שקולה עבודה זרה כנגד כל התורה, דהא כתיב בה "מצות", וכתיב בה קרבן (במדבר טז) "והקריבה עז בת שנתה", וגמרינן: מה עבודה זרה שחייבין על זדונה כרת חייבין על שגגתה חטאת, אף כל שחייבין על זדונו כרת — חייבין על שגגתו חטאת, כגון הני כריתות. שוגג דעריות — כסבור שהיא אשתו. והבא על אחכר ועל הבהמה בשוגג — כסבור לבא על אשתו שלא כדרכה ובא על האחר או על הבהמה, ואחר כך נודע לו דזכר הוא או בהמה היא — מביא חטאת. ועל לא הודע שלהן אשם תלוי — דלא איידע אי בא על אשתו שלא כדרכה, או זכר או בהמה. והוא הדין לאחריני. והאשה המביאה בהמה עליה נמי, דסבורה להביא אדם והביאה בהמה. ודה — דסבור טהורה היא. מגדף — כסבור מברך הוא שם בן שתי אותיות, וברך שם בן ארבע אותיות. דאינו חייב אלא על שם של ארבע אותיות, כדאמרינן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נו,א). עבודה זרה — כסבור זבוח וקיטור אסרה תורה ולא השתחואה ויסוך, דארבע אלה עבודות הן. מולך — כסבור להעביר אדם אחר והעביר את בנו. בעל אוב — נתכוין לכשוף אחר. שבת — כסבור חול הוא. קדש — כסבור בשר חולין הוא, מקדש — כסבור בית אחר הוא. חלב — כסבור שומן, ודם — כסבור טחול. לשנא אחרינא: דם — כסבור שדם חגבים או דם דגים הוא. לשון מורי. נותר ופגול — כסבור כשר הוא. שותט בחוץ — כסבור בהמת חולין היא. מעלה — לאחר איסור הבמות הקריב בבמה, וכסבור במות אלו של צבור מותרות, ומוקים לקרא בבמת יחיד. פסח ויום כפור — כסבור יומא החול הן. שמן וקטרת — נתכוין לסממנין אחרים ונמצאו שהן הסממנין הכתובין. אבל אומר מותר לגמרי, דעוקר כל הגוף — לאו שוגג הוא, אלא אונס הוא, ופטור. לא הודע — אשתו ואחותו במטה, וכסבור לבוא על אשתו, ולא ידע על איזה מהן בא. שהוא בעולה ויורד — ואין שם אשם תלוי אלא בספק קבוע, כדאמרינן בפרק בתרא (כריתות כה,א): אין אשם בא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת קבועה. אף המגדף — מפרש בגמרא מאי קאמר.

וכן חייבים כרת מי שלא עשה את הפסח, ומי שביטל את מצות המילה, ושתי אלה הן מצות עשה, בעוד שכל שאר העבירות שמנינו הן מצוות לא תעשה. על אלו מצוות לא תעשה שמנינו, חייבין על זדונו אם עשה אותם במזיד — כרת, ועל שגגתו אם עשה אותם בשגגה — חייב חטאת, ועל לא הודע שלהם כאשר הוא מסופק אם עבר עבירה זו או לא — מביא אשם תלוי (ראה ויקרא ה, יז—יט) התולה ומכפר לו עד שייוודע לו אם אכן חטא, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו, שאינו מביא אשם תלוי, מפני שהוא אינו מביא חטאת קבועה על שגגתו, כלומר, כבשה או עז, אלא דינו בעולה ויורד, שסוג הקרבן שהוא מביא על חטאו תלוי ביכולתו הכספית (ראה שם א—יג), ואין אשם תלוי בא אלא על דבר שקרבנו חטאת קבועה (להלן כה,ב), אלו דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים: אף המגדף אינו מביא חטאת ולא אשם תלוי, מפני שנאמר בענין החטאת: "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" (במדבר טו, כט), יצא מגדף שאינו עושה מעשה, אלא חוטא בדיבור בלבד.

ז' וְהַפֶּסַח וְהַמִּילָה מִצְוֹת עֲשֵׂה. ח' עַל אֵלּוּ חַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, וְעַל לֹא הוֹדַע שֶׁלָּהֶם אָשָׁם תָּלוּי. ט' חוּץ מִן הַמְטַמֵּא מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעוּלָה וְיוֹרֵד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; י' וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף הַמְגַדֵּף, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה", יָצָא מְגַדֵּף שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה.

מסורת הש"ס

ז. עירובין צו,א. זבחים קו,ב. וראה תוספתא כריתות פ"א א. תו"כ ויקרא ד, ב.

ח. ירושלמי יומא פ"ח ה"ו.

ט. (בשינוי לשון) תוספתא שם ב. וראה הוריות ח,ב.

י. ראה ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ט.

גרסות

הפסח והמילה מצות עשה במשניות: **הפסח והמילה במצות עשה.**

על זדונו... ועל שגגתו במשניות: **על זדונם... על שגגתם.**

מפני שהוא בעולה ויורד בדפו"י: **ומפני שהוא בעולה ויורד.**

שאינו עושה מעשה יש בכת"י ובדפו"י: **שאינו מעשה** ויש בכת"י וכן בש"מ: **שאין בו מעשה.**

עיונים

והפסח והמילה מצות עשה כלומר, שתי מצוות עשה שנאמר בהן עונש כרת: הפסח — שנאמר: "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (במדבר ט, יג). והמילה — שנאמר: "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה" (בראשית יז, יד). ולדעת הרמב"ם אינו חייב כרת עד שימות כשהוא ערל. אבל הראב"ד סבור שבכל יום שיכול למול עצמו ולא מל — הריהו באיסור שיש בו כרת (ראה הל' מילה פ"א ה"ב).

על אלו חייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת כלומר, על מצוות הלא תעשה. אבל הפסח והמילה, שהן מצוות עשה, אם ביטלן בשוגג — אינו מביא חטאת. ומדברי רש"י משמע כי טעם הדבר — מפני שאין מביאים קרבן אלא על דבר שנאמרה בו אזהרה בתורה, כדרך שאין נענשים בבית דין אלא באופן זה. ויש מן המפרשים (תוס' זבחים קו,א, באר שבע) שהתקשו בדבריו, שהרי מבואר במקום אחר (מכות יג,ב וכן מפורש בתוספתא פ"א ה"א) שחיוב קרבן חטאת אינו תלוי באזהרה, אלא בעבירה שיש בה עשיית מעשה. ויש שהסבירו כי יש מחלוקת בדבר, ורש"י הולך כאן לשיטה אחרת, וביחוד שכך משמע לשון המשנה: "הפסח והמילה מצות עשה". ועוד הסבירו, כי לכל הדעות, התנאי הבסיסי לחיוב חטאת הוא מצות לא תעשה, שהרי ייתכן ביטול פסח על ידי מעשה, וכגון שאדם מטמא עצמו בערב פסח בשוגג, ומכל מקום אינו מביא קרבן חטאת (ראה מצפה איתן, אור שמח הלכות שגגות פ"א ה"ב והלכות סנהדרין פי"ח ה"ב. מנחם שלמה לתוספתא פ"א ב).

ועל שגגתו חטאת רש"י מסביר כי שגגה האמורה לענין חיוב חטאת אינה במקרה שאינו יודע כלל שיש איסור בדבר, שמי שאומר מותר — אנוס הוא, ופטור. אלא מדובר כשהוא יודע שיש איסור בדבר, אלא שלדעתו מה שהוא עושה אינו בכלל האיסור הכתוב בתורה. או שהוא טועה בידיעה, וכגון בעריות, שסבור שאשה זו שהוא בא עליה היא אשתו. ורבים התקשו על שיטתו, שהאומר מותר פטור, שהרי מפורש להלן (ג,ב) שאף הוא חייב חטאת (וראה תפארת ישראל). ויש שהסבירו כי לשיטת רש"י יש להבחין בין מי שידע את עיקר האיסור ושכח, שהוא חייב חטאת, לבין מי שלא ידע מעולם על האיסור, שהוא פטור, וכגון תינוק שנשבה לבין הגויים (שו"ת חוט המשולש ח"א סימן יג. שו"ת חת"ס חו"מ סימן כב ועוד).

אורח ההלכה

והפסח והמילה אדם מישראל שלא הקריב קרבן פסח, או שאינו נימול, אף על פי שזדונם בכרת — אינו מביא חטאת על שגגתם, מפני שהם מצוות עשה, ואין מביאים חטאת אלא על מצוות לא תעשה. כמשנה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"א ה"ב).

חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו אדם טמא שאכל קודש, וטמא שנכנס למקדש בשוגג — אינם מביאים חטאת קבועה, אלא "קרבן עולה ויורד", שהעשיר מביא בהמה, והעני מביא שני עופות, אחד לחטאת ואחד לעולה, ואם אין ידו משגת מביא מנחת סולת. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ג).

המגדף המגדף שם שמים, אף על פי שזדונו בכרת — אינו מביא חטאת על שגגתו, מפני שהוא לאו שאין בו מעשה. כחכמים. (רמב"ם שם).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

מסורת הש"ס

א. יבמות נה,א. מכות יד,א. ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ה. ילק"ש תורה תקצו.

ב. משנה שבת עג,א. שבת מט,ב. סט,א. ע,ב. צו,ב. ב"ק ב,א. ירושלמי שקלים פ"ה ה"א.

ג. שבת ו,ב. סט,א. ע,ב. עג,ב. צו,ב. ירושלמי שבת פ"ז ה"ב. וראה תוספתא שבת פ"ח(ט) ג.

ד. משנה כריתות ח,ב.

ה. משנה שם. תוספתא כריתות פ"א יא.

ו. משנה שם. תוספתא כריתות פ"א יג.

ז. שבועות לד,ב. לז,א.

ח. משנה כריתות ט,א.

ט. משנה כריתות שם. וראה נזיר יח,א. תוספתא כריתות פ"א יד (עי"ש).

י. כריתות ט,ב. נזיר שם.

יא. נזיר שם. כריתות שם. ירושלמי נזיר פ"ו ה"ו. ספרי במדבר ו, יא. במדב"ר פ"י טו.

יב. משנה כריתות ט,א.

יג. הוריות ח,ב. וראה תוספתא הוריות פ"א י.

יד. הוריות ט,א. שבועות כד,ב.

טו. משנה ב"ק ב,א. ירושלמי שבת פ"ז ה"ב. שם שקלים פ"ה ה"א. מכילתא דרשב"י שמות כב, ה.

טז. (כל הענין בשינוי) ב"ק ה,א.

יז. ב"ק ד,ב. ובירושלמי שבת פ"ז ה"ב (בשינוי שם). שם ב"ק פ"א ה"א. תוספתא ב"ק פ"ט א. מכילתא דרשב"י שמות כב, יד.

יח. ב"ק שם.

יט. וראה ב"ק קטז,ב. קיז,א. וראה גיטין נד,ב.

גרסות

בהעלם אחת בכתי"מ ועוד: **בהעלם אחד.**

תו בכתה"י: **תוב** וכן ברבינו גרשום.

דתניא רבי אליעזר בן יעקב בש"מ הגיה: **דתנן רבי אליעזר בן יעקב** וראה רבינו גרשום.

עד שיזרק דם עליו בכתי"מ ועוד: **עד שיזרק הדם עליו** ויש בכתי"י: **עד שיזרוק הדם עליו** וראה במשנה להלן ח,ב.

נזיר אם נטמא טומאות הרבה בכתי"מ ועוד כבמשנה להלן ט,א: **נזיר שנטמא טומאות הרבה.**

ומני רבי יוסי ברבי יהודה היא בכתי"מ: **וקמ"ל מני ר' יוסי היא** ויש בכתי"י: **וקמ"ל מתניתין מני ר' יוסי בר יהודה.**

אי דנטמא בשביעי וחזר ונטמא בשביעי בחלק מכתה"י נוסף: **וחזר ונטמא בשביעי** וכן ברבינו גרשום.

וחזר ונטמא בשמיני בחלק מכתה"י נוסף: **וחזר ונטמא בשמיני** וכן ברבינו גרשום.

חמשה לאפוקי יש בכתי"י: **ותנא חמשה לאפוקי** ובדפוסים החדשים הגיהו: **תני חמשה לאפוקי.**

א גמרא שנינו במשנה: שלושים ושש כריתות בתורה. ושואלים: **מניינא** [המנין] **למה לי?** הרי כולן מפורשות במשנה! **אמר ר' יוחנן:** בא הדבר ללמד שגם **אם עשאן כולן בהעלם אחת** בשגגה אחת, ששכח, או שלא ידע שמעשים אלו אסורים, ולא נודע לו בין מעשה למעשה, **שחייב** חטאת **על כל אחת ואחת,** שלושים ושש חטאות. ואגב זה שואלים: **ותו** [ועוד], **הא דתנן** [זו ששנינו] במסכת שבת: **אבות מלאכות** האסורות בשבת **ארבעים חסר אחת,** גם שם **מניינא** [המנין] **למה לי?** ומשיבים: לומר **שאם עשאן כולן בהעלם אחת,** שנעלם ממנו שכולן אסורות, מכיון שהן מלאכות חלוקות — **חייב** להביא קרבן חטאת **על כל אחת ואחת.** ושואלים: **תו, הא דתנן** [ועוד, זו ששנינו במשנה]: **ארבע מחוסרי כפרה** הם שצריכים להביא קרבן לאחר שנטהרו מטומאתם, כדי להיטהר לגמרי ולהיות ראויים לאכול בשר קדשים: הזב והזבה והיולדת והמצורע, **מניינא** [המנין] **למה לי** שם? ומשיבים: מנין זה הוא **לאפוקי** [להוציא] **מדברי ר' אליעזר בן יעקב,** שאמר: **חמשה הוי** [הם], **דתניא** [שכך שנויה משנה], **ר' אליעזר בן יעקב אומר:** גם **גר** הוא **מחוסר כפרה עד שיזרק דם** קרבנו **עליו** (עבורו), שנוסף למילה וטבילה צריך הוא להביא קרבן, וכל עוד לא הביא קרבן אינו נחשב כישראל גמור המותר לאכול בשר קדשים, **אהכי תנא** [משום כך שנה] **ארבעה,** לומר שגר אינו בכלל זה. ושואלים **תו, הא דתנן** [ועוד, זו ששנינו במשנה]: **ארבעה מביאין** קרבן **על הזדון כפי** שמביאים על **השגגה:** הבא על השפחה, ונזיר שנטמא, ועל שבועת העדות, ועל שבועת הפקדון, **מניינא** [המנין] **למה לי** שם? ומשיבים: **לאפוקי** [להוציא] **מדברי ר' שמעון, דתניא** [ששנויה ברייתא], **ר' שמעון אומר: שבועת הפקדון,** שנשבע לשקר שלא הופקד פקדון בידו — **לא ניתן זדונה לכפרה,** שאין מביאים קרבן על זדונה, **אהכי תנא** [משום כך שנה] **ארבעה,** להדגיש שאף שבועת הפקדון בכלל. ושואלים: **תו, הא דתנן** [ועוד, זו ששנינו במשנה]: **חמשה מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה, מניינא** [המנין] **למה לי?** ומשיבים: **משום דקא בעי למיתנא סיפא** [שהוא רוצה לשנות בסוף]: **נזיר אם נטמא טומאות הרבה** (פעמים רבות) במהלך נזירות אחת, **ומשכחת לה** [ואתה מוצא אותה] שנטמא טומאות הרבה — **כגון** נזיר שנטמא ונטהר, **דאיטמי** [שחזר ונטמא] **ביום השביעי** של ימי הטהרה מטומאתו, **וחזר ונטמא** שוב **ביום השביעי** לימי הטהרה הנוספים. **ומני** [וכשיטת מי היא]? שיטת **ר' יוסי בר' יהודה היא, שאמר: נזירות טהרה** שצריך לחזור ולנהוג לאחר שנטהר, **מן יום השביעי** לטהרתו **הוא דחייל עליה** [שחלה עליו], שזה הוא יומה הראשון. **דאי** [שאם] **תאמר** שיטת **רבי היא, כיון** שלשיטתו **נזירות** של **טהרה עד היום השמיני לא חיילא עליה** [לא חלה עליו], **היכי משכחת לה** [איך אתה מוצא אותה] שייחשב כנטמא טומאות הרבה בנזירות אחת? **אי** [אם] **שנטמא ביום השביעי ונטהר וחזר ונטמא בשביעי — כולה חדא טומאה אריכתא** [טומאה אחת ארוכה] **היא,** שהרי עדיין לא נטהר לגמרי, **ואי** [ואם] מדובר במקרה **שנטמא ביום השמיני וחזר ונטמא בשמיני,** והרי **כיון שיצא** והגיע **בשעה הראויה להביא בה קרבן** על טומאתו, הרי יצא לגמרי מכלל חובת קרבן הטומאה הקודם, **וחייב על כל אחת ואחת** מן הנזירויות קרבן טומאה, ואין זו אותה נזירות שנטמא בה! **אלא שמע מינה** [למד מכאן] שדברי **רבי יוסי בר' יהודה היא.** ושואלים: **מאי** [מהו] שאמר **ר' יוסי בר' יהודה? דתניא** [ששנויה ברייתא]: **מה שנאמר בנזיר שנטמא ונטהר "וקדש את ראשו ביום ההוא"** (במדבר ו, יא), שמתחיל נזירות מחדש, כוונתו — **ביום הבאת קרבנותיו,** שהוא היום השמיני לטהרתו. ושואלים: **תו, הא דתנן** [ועוד, זו ששנינו במשנה]: **חמשה** כלומר, על חמש עבירות **מביאין קרבן עולה ויורד** לפי יכולתו הכלכלית של המביא, **מניינא** [המנין] **למה לי?** ומשיבים: **משום דקתני סיפא** [ששנה בסוף, במשנה אחרת]: בית דין, שהתירו בשוגג אחת מן העבירות הללו אינם מביאים קרבן עולה ויורד, **ונשיא כיוצא בהן,** שגם הוא אינו מביא כלל קרבן עולה ויורד. ומשום כך הוא שונה **חמשה, לאפוקי** [להוציא] **מדברי ר' אליעזר,** שאמר: על טומאת מקדש וקדשיו, שהיא אחת מעבירות אלו, **נשיא מביא שעיר,** חטאת קבועה, כפי שמביא על שאר חטאותיו, ואינו מביא קרבן עולה ויורד. **תו, הא דתנן** [ועוד, זו ששנינו במשנה]: **ארבעה אבות נזיקין, מניינא** [מנין] **למה לי?** ומשיבים: **לאפוקי** [להוציא] **מדברי ר' אושעיא,** שאמר: **שלשה עשר אבות נזיקין הן.** ושואלים: **ולדברי ר' אושעיא מניינא** [מנין] **למה לי?** ומשיבים: **לאפוקי** [להוציא] **מדברי ר' חייא,** שאמר: **עשרים וארבעה אבות נזיקין.** ושואלים: **ולדעת ר' חייא מנינא** [מנין] **למה לי?** ומשיבים: **לאפוקי** [להוציא] **מסור** (מלשין ומוסר ממון חבירו לגוי או לאנס) **ומפגל** בקדשים, שאף לשיטתו אין מונים אותם בין אבות נזיקין.

א גמרא

א גמרא מְנַיְּינָא לָמָה לִי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁאִם עֲשָׂאָן כּוּלָּן בְּהֶעְלֵם אַחַת — חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

וְתוּ, הָא דְּתַנַּן: אֲבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת, מְנַיְּינָא לָמָה לִי? — שֶׁאִם עֲשָׂאָן כּוּלָּן בְּהֶעְלֵם אַחַת — חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

תּוּ, הָא דְּתַנַּן: אַרְבָּעָה מְחוּסְּרֵי כַפָּרָה, מְנַיְּינָא לָמָה לִי? — לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דְּאָמַר: חֲמִשָּׁה הָוֵי; דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: גֵּר מְחוּסַּר כַּפָּרָה עַד שֶׁיִּזְרֹק דָּם עָלָיו — אַהָכִי תְּנָא: אַרְבָּעָה. תּוּ, הָא דְּתַנַּן: אַרְבָּעָה מְבִיאִין עַל הַזָּדוֹן כַּשְּׁגָגָה, מְנַיְּינָא לָמָה לִי? — לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן; דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן לֹא נִיתַּן זְדוֹנָהּ לְכַפָּרָה — אַהָכִי תְּנָא: אַרְבָּעָה. תּוּ, הָא דְּתַנַּן: חֲמִשָּׁה מְבִיאִין קָרְבָּן אֶחָד עַל עֲבֵירוֹת הַרְבֵּה, מְנַיְּינָא לָמָה לִי? — מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא: נָזִיר אִם נִטְמָא טוּמְאוֹת הַרְבֵּה. וּמַשְׁכַּחְתְּ לָהּ — כְּגוֹן דְּאִיטַּמֵּי בַּשְּׁבִיעִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי, וּמַנִּי? רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: נְזִירוּת דְּטָהֳרָה מִן שְׁבִיעִי הוּא דְּחָיֵיל עֲלֵיהּ. דְּאִי תֹּאמַר רַבִּי הִיא, כֵּיוָן דְּנִזִּירוּת דְּטָהֳרָה עַד שְׁמִינִי לָא חָיְילָא עֲלֵיהּ, הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ? אִי דְּנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי — כּוּלָּהּ חֲדָא טוּמְאָה אֲרִיכְתָּא הִיא, וְאִי דְּנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי, כֵּיוָן דְּיָצָא בְּשָׁעָה הָרְאוּיָה לְהָבִיא בָּהּ קָרְבָּן, חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת! אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא. מַאי רַבִּי וּמַאי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה? דְּתַנְיָא: "וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא" — בְּיוֹם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו, דִּבְרֵי רַבִּי; רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּיוֹם תִּגְלַחְתּוֹ. תּוּ, הָא דְּתַנַּן: חֲמִשָּׁה מְבִיאִין קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, מְנַיְּינָא לָמָה לִי? — מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי סֵיפָא: נָשִׂיא כַּיּוֹצֵא בָּהֶן — חֲמִשָּׁה, לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר: נָשִׂיא מֵבִיא שָׂעִיר. תּוּ, הָא דְּתַנַּן: אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין, מְנַיְּינָא לָמָה לִי? — לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, דְּאָמַר: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אָבוֹת נְזִיקִין הֵן. וּלְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא מְנַיְּינָא לָמָה לִי? — לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי חִיָּיא, דְּאָמַר: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין. וּלְרַבִּי חִיָּיא מְנַיְּינָא לָמָה לִי? — לְאַפּוּקֵי מָסוּר וּמְפַגֵּל.

גמרא מנייא — שלשים ושש. מחוסרי כפרה — דאינן מוכלים בקדשים עד שיביאו כפרה, ובפרק שני (כריתות ח,ב) מפרש להו. עד שיזרוק הדם — כדמפרש בפרק שני (שם ט,א) "ככם כגר יהיה" — מה מצוותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים כו'. אהכי תנא ארבעה — וכל היכא דתני מוסגנא — דוקא קתני, ולא תימא: תנא ושייר. ארבעה מביאין על הזדון — מפרש בפרק שני (שם ט). רבי יוסי ברבי יהודה — דאמר לקמן (שם). נזירות דטהרה — נזיר שנטמא, וספר שנעה לחזור ולהתחיל ולמנות נזירות טהרה, משביעי חיילא. ומשכחת לה דמביא קרבן אחד על טומאות הרבה, כגון שנטמא בשביעי וחזר ונטמא בשביעי. לכיון דבשביעי טהור הוה — הוו להו שלש טומאות, וקרבן אחת הוא. ולא על כל טומאה וטומאה, משום דבשתי טומאות הראשונות לא יצתה שעה ראויה להביא קרבן, דאין הבאת קרבן אלא בשמיני, הלכך אינו מביא אלא על האחרונה. להכי נקט תרי זימני "נטמא בשביעי", דמהדר משלש טומאות — משום דתנא במתניתין "טומאות הרבה". חדא טומאה אריכתא — דלא בא לכלל טהרה. אלא שמע מינה כו' — ולהכי תנא מנייא — לאשמועינן דדוקא הוא, ולא תימא: רבי היא, וסמי מכאן נזיר.

וקדש את ראשו — לנזירות טהרה שניה. חמשה מביאין קרבן עולה ויורד — כלומר, על חמש עבירות מביאין קרבן עולה ויורד, בפרק שני (שם ט,ב). מנייא למה לי — ליתני: "אלו"! משום דקתני סיפא — בהוריות בפרק שני (ח,ב) ואיירי בהנך חמשה, וקתני הכי: אין בית דין חייבין על שמיעת הקול ועל בטוי שפתים כו', ונשיא כיוצא בהן ומי דפטור אכל הנך, משום [דלא] שייך בהו קרבן עולה ויורד, ועניות בנשיא לא שכיחא. רבי אליעזר אומר: נשיא מביא שעיר כדינו בכל המצות שבתורה. ואמרינן בגמרא: לא אמר רבי אליעזר אלא בעניות מקדש וקדשיו, הואיל ואמר בהן כרת בכנקבועה. להכי תנא הכא חמשה — לאשמועינן דדוקא נקט, דכל המביא על חמש עבירות הללו אינו מביא קבועה אלא עולה ויורד. ולא תימא: סמי מכאן טומאת מקדש וקדשיו, לאוקומה כרבי אליעזר דאמר מביא נשיא עליה קרבן קבועה. אלא אינו מביא קבועה, אלא אי רבי יוסי הגלילי דפטר ליה לגמרי, אי רבי עקיבא ורבי שמעון דמחייבו ליה בעולה ויורד, דהיינו כשבה או שעירה או תורים ובני יונה. שלש עשרה — ועשרים וארבעה, מפרש התם בפרק "ארבעה אבות נזיקין" (בבא קמא ד,ג), ונשלם ממיטב כדמפרש התם. מסור = מלשין. ומפגל — כהן שפגל בקרבנו של ישראל לאוכלו חוץ לזמנו, דחייב, אינו משלם ממיטב. דהאי היזקא דיבורא בעלמא היא, והיזק שאינו ניכר מינהו.

תוספות

לאפוקי מדרבי אליעזר בן יעקב — לקמן בפרק שני (ח,ב) קאמר דרבנן לא תנו ליה לגר, משום דגר כי קא מייתי — למיעל בקהל הוא דמייתי. אלמא לרבנן נמי גר הוי מחוסר כפרה, והא דקאמר "לאפוקי" — כלומר דלא איירי בה. וכהאי גוונא בריש בבא קמא [ה,א] ולקמן: מנינא דמתניתין — למעוטי דרבי אושעיא ודרבי חייא.

דקתני בסיפא ונשיא כיוצא בהן — ולאו סיפא דחמשה מביאין היא, אלא בהוריות מתניא (ח,ב).

למעוטי מפגל — פירש רש"י: שאין משלם ממיטב. מיהו, בפרק קמא דבבא קמא שהובאו בהמשך אותו פרק במסכת הוריות (ר' עקיבא ור' שמעון), לפיה מביא קרבן עולה ויורד על כולן. וראה ב"ש שהציע נוסח אחר לסוגייה כאן.

לאפוקי מדר' אושעיא וכו' לאפוקי מדר' חייא "לאפוקי" זה בוודאי אין משמעו להלכה, אלא שכל אחד מונה אבות נזיקין לפי הגדרה אחרת, המשנה מנתה אבות של ממונו שהזיק, ור' אושעיא מנה גם אדם המזיק, ור' חייא מנה גם קנסות (ראה ב"ק ד,ב).

לאפוקי מסור ומפגל מסור הוא המוסר ממון חבירו ביד גוי או אנס (ראה שו"ע חו"מ שפח, ב), והמפגל הוא כהן העושה אחת מעבודות הקרבן במחשבה (ולשיטת רש"י — בדיבור) שיאכלוהו או שיקריבוהו לאחר זמנו, ובכך הקרבן נפסל, ובעליו צריך להביא קרבן אחר. ולדעת רבינו גרשום בא המנין לומר שמסור ומפגל אינם משלמים כלל, משום שלא עשו מעשה בידים. ולדעת רש"י — לומר שאינם משלמים כשאר מזיקים "ממיטב שדהו". אכן בתוס' (וכן בגליון הרא"ש הובא בש"מ) מוכיחים מן הגמרא כי אף אלה משלמים, ומשלמים ממיטב. אלא שלא נכנסו למנין אבות נזיקין משום טעמים אחרים, מפגל אינו נמנה לפי שהוא מדיני הקדשים, ומסור אינו נמנה לפי שאין בו מעשה, ולפיכך אינם נמנים עם שאר אבות נזיקין.

עיונים

מנייא למה לי העירו המפרשים כי לא בכל מקום שואלת הגמרא שאלה זו. ובתוס' הסבירו שבכמה מקומות (שלא נזכרו כאן) יש דרך לתרץ את המנין במשנה בדרך אחרת. ובספר באר שבע כתב כי באופן כללי יש לכך שלושה הסברים: האחד — כאשר המנין הוא גזירת הכתוב, ואין טעם לשאול מדוע הוזכר. השני — כאשר אין לגמרא פתרון, ואין הגמרא מעלה אלא שאלות שיש לפחות הצעת פתרון. והשלישי — כאשר הפתרון כבר מצוי במקום אחר, והגמרא לא ראתה צורך לחזור על הדברים.

שאם עשאן כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת ואם לא היה כותב מניינן, אפשר היה לומר ש"תנא ושייר", כלומר, שרשימה זו אינה מלאה. או שיש עבירות שאין חייבים על שגגתן חטאת, על כן שנה שהן שלושים ושש, וחייב על כל אחת ואחת (רבינו גרשום). ואף על פי שבפסח ומילה אין חיוב חטאת, ואם כן אין כאן שלושים ושש חטאות, שנאמר בהן רק כרת אחד, שחייב בשוגג על כל אחת מהן, ואגב כך נזכרו פסח ומילה (על"נ).

לאפוקי מדרבי אליעזר בן יעקב וכו' תשובה זו, הניתנת לכל השאלות הבאות "מניינא למה לי", באה להדגיש שרשימת הדברים שבמשנה נאמרה דווקא, כדעה מסויימת, ואין לומר, כפי שמסבירה הגמרא במקומות שונים, ש"תנא ושייר", או לחילופין — "סמי (מחק) מכאן". ובדרך כלל, הביטוי "לאפוקי מדר' פלוני" בא לומר שאין הלכה כדעתו. וכן פירש רבינו גרשום לענין גר, שלדעת התנא של המשנה הריהו מותר לאכול בקדשים קודם שיקרב קרבנו, שלא כדעת ר' אליעזר בן יעקב. ואולם לדעת מפרשים אחרים (רש"י להלן ח,ב ועוד) גם התנא של המשנה סבור כי הגר אינו אוכל בקדשים עד שיביא קרבנו, והמחלוקת אינה אלא בהגדרת "מחוסר כפרה", האם הדבר נוגע רק לאכילת קדשים או גם לעניינים אחרים. ולפי זה, "לאפוקי מדר' פלוני" האמור בסוגיה זו, משמעו אינו בהכרח דחייה של דעה מהלכה, אלא שדבר נכלל (או אינו נכלל) בהגדרה מסויימת, גם אם אין לכך השלכה הלכתית (כגון רשימת אבות הנזיקין להלן).

נזיר אם נטמא טומאות הרבה נזיר שנטמא בטומאת מת, צריך להיטהר שבעת ימים מטומאתו ככל טמא מת, וביום השביעי עליו להתגלח, ולמחרת ביום השמיני צריך להביא איל לאשם ושני תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה (במדבר ו, ט—יב).

שמע מינה ר' יוסי בר' יהודה היא והרי זו הדגשה — משנה זו כשיטת ר' יוסי בר' יהודה היא, ולא דעת רבי. ולדעת רבינו גרשום, גם כאן (כמו לענין גר לעיל) הכוונה היא לפסוק כר' יוסי בר' יהודה, למרות שבדרך כלל הלכה כרבי מחבירו.

משום דקתני סיפא נשיא כיוצא בהן וכו' לכאורה, כיצד ייתכן לומר שמה ששנינו: "חמישה מביאין קרבן עולה ויורד" הולך כשיטת משנה זו? והרי לשיטת אותה משנה אין הנשיא מביא כלל קרבן עולה ויורד! ורש"י הסביר כי אין כאן אלא הפנייה לדיון במסכת הוריות בענין זה. ועיקר הכוונה היא להוציא מדעת ר' אליעזר הסבור שיש מן העבירות שצריך להביא עליהן חטאת קבועה, ולומר כי דין אחד לכולן, בין אם נפסוק כדעה המובאת כאן (והיא דעת ר' יוסי הגלילי), שנשיא אינו מביא כלל קרבן על עבירות אלו, ובין לדעות האחרות אלא שלא נכנסו למנין אבות נזיקין משום טעמים אחרים, מפגל אינו נמנה לפי שהוא מדיני הקדשים, ומסור אינו נמנה לפי שאין בו מעשה, ולפיכך אינם נמנים עם שאר אבות נזיקין.

אורח ההלכה

עשאן כולן בהעלם אחת העושה הרבה עבירות בשוגג בדברים שחייבים עליהם קרבן חטאת — מביא חטאת על כל אחת ואחת מהם, אף שעבר עליהם בהעלם אחד. כרבי יוחנן. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"ד ה"א).

אבות מלאכות... בהעלם אחת השוגג ועושה בשבת הרבה מאבות המלאכות האסורות בשבת בהעלם אחד, שידע ששבת היום אלא שאינו יודע שמלאכות אלו אסורות, כגון — חייב חטאת על כל אב מלאכה ומלאכה. כרבי יוחנן. (רמב"ם שם פ"ז ה"ג. ספר זמנים הלכות שבת פ"ז ה"ז—ח).

גר וכו' גר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו, אף על פי שהוא אסור באכילת קדשים עד שיביא קרבנו — אינו ממחוסרי כפרה שלא נגמרה טהרתם, אלא קרבנו רק מעכבו להיות גר גמור ולהיות בכל כשרי ישראל, ומפני זה אינו אוכל בקדשים. כחכמים. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות מחוסרי כפרה פ"א ה"ב).

נזיר אם נטמא טומאות הרבה וכו' נזיר טהור שנטמא טומאות הרבה — אינו מביא על טומאותיו אלא קרבן אחד. במה דברים אמורים — שנטמא בפעם השניה קודם שיביא קרבנותיו. אבל אם נטמא ונטהר והביא קרבנותיו ונזרק דם חטאתו, ולאחר מכן נטמא — צריך להביא קרבן נוסף על הטומאה החדשה. כדעת חכמים במסכת נזיר (יח,ב) שנזירות הטהרה נמנית משיביא חטאתו (כס"מ). (רמב"ם ספר הפלאה הלכות נזירות פ"ו הי"ב. שם הט"ז).

נשיא כיוצא בהן המלך מביא מביא קרבנו על שבועת העדות או על שבועת ביטוי או על טומאת מקדש וקדשיו כשאר הדיוטות. כדעת סתם משנה בהוריות (ט,א) (מהר"י קורקוס). והראב"ד כתב כי המלך אינו מביא קרבן על שבועות העדות. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"י ה"ז).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

אחותו — בכלל עריות היתה, דכתיב בהו (ויקרא יח): "ונכרתו הנפשות העושות", והדר כתיב ב"קדושים תהיו": "איש אשר יקח את אחותו וגו' ונכרתו לעיני בני עמם". אחותו דפרט בה קרא — כי עביד לה בהדי אינך — ליחייב עלה דידה תדא, ואתידך כולהו תדא. ואי תיבעי לך: אשכחן אחותו דילמא לאלק, אבל שאר עריות למה יצאו? תרץ: לאשמועינן דאיתנהו בתיתא בית דין. עריות שיצאו דכתיב בהו (ויקרא יח): "מות יומתו". [יש מהן בסקילה, ויש מהן בחנק], ויש מהן דכתיב בהו שריפה. והני דאיתנהו בכרת מפרש להו ביבמות (נד,א) דפרט בה קרא, "ואחותו" דבעי הכא לא מפרש. בכלל כל הקדשים — "אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים" (ויקרא כב), והאי "יקרב" ליכא למימר דנגיעה היא ממש, דבנגיעה ליכא נטילת נשמה, כדגרסינן במסכת מכות (יד,ב) מ"בכל קדש לא תגע", והיינו אכילה ולא נגיעה. והאי "יקרב" נמי מפרש במסכת מעילה (י,ב) דאינו נגיעה, אלא דבר המוכשר ליקרב. אמר רבי אלעזר: וכי יש נוגע שהוא חייב? אם כן למה נאמר "אשר יקרב" — לומר שאין חייבין עליו עד שיוכשר ליקרב, כלומר אינו חייב על אכילתו משום טומאה עד שיוכשר ליקרב. יצאו קדשי בדק הבית — שאינו עונש כרת האוכלן בטומאת הגוף. והכא נמי ליגמר כולהו מאחותו! אשת איש שיש לה היתר בחיי אוסרה — שמתגרשת בגט. הלכך לא גמרי לה מאחותו, ולא משכחת בה נחטאת בהעלם. בפני עצמה — אפילו עשאה עם האמריס. לדונו בכרת ולא במלקות — והיה מלמד על הכלל כולו. דלית ליה חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן, ב"אלו הן הלוקין" (מכות כג,א). ואל אשה — הוה ליה למיכתב: "ולנדה לא תקרב". ורבנן — דאית להו נפטרו מידי כריתתן, ומפקי כרת דאחותו לחלק. תיפוק להו מואל אשה — לחלק. על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו — דסלקא דעתך אמינא: הואיל ואיסור חד דאחות אכולהו — לא נחייב אלא חדא. הרי שמות וגופים מוחלקין — מ"ואל אשה" נפקא. מקראות מוחלקין — דמתלתא קראי נפקי אחותו ואחות אביו ואחות אמו. אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו — מפרש לקמן בפרק "אמרו לו" (כריתות טו,א) ברשיעא בר רשיעא, (כותי) הבא על אמו והוליד שתי בנות, ובא על אחת מהן והוליד בן, ובא הבן על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו. ועלה איצטריך קרא לחלק, משום דגוף אחד הוא. מאחותו דסיפיה — דקרא, דכתב דלעיל נמי עלה קאי.

תוספות

[ה,א] משמע דלא ממעט ליה ממיטב, אלא דלא תני ליה, דבקדשים לא קמיירי. והא דלא מייתי "חמש עשרה נשים פוטרות" [יבמות ב,א], ו"האשה נקנית בשלש דרכים" [קדושין ב,א] כו' — דהנהו אתו לאפוקי מדאמוראי, והכא לאפוקי מדתנאי. ו"ארבעה ראשי שנים" [ראש השנה ב,א] הכי פירושו: ארבעה ראשי שנים חלוקות בדיניהן זה מזה, וכן הרבה.

שאין לה היתר בחיי אוסרה יצתה אשת איש — הוי מצי למימר: מה אחותו שאין לה היתר כלל, אף כל כו', יצאת אשת אח שיש לה היתר במקום מצוה.

הוקשו כל עריות כולן לאחותו דכתיב ביה כרת — וליכא לאקשויי: לשתוק מהיקשא ולכתוב כרת באשת איש דקיל, או באשת אח, וכל שכן עריות! דיש לומר: דהיקשא זו איצטריך למילי טובא ביבמות [ז,א. ח,א]. ועוד, דמה להנהו שכן בידו לרבות.

לדונו בכרת ולא במלקות — תימה: דבשלמים נמי נימא דיצאו לדונו בכרת ולא במלקות!

אחותו שהיא אחות אביו כו' — תימה: דנקט הני דלא משכח אלא באיסור, לנקוט אשת אחיו שהיא אשת אחי אביו, או בת בתו וכלתו ואחות אשתו, כדאמרינן בפרק שלישי (כריתות יד,א)! ויש לומר: דנקט הא לרבותא, אף על גב דכל שמות שבה משל אחווה הן — אפילו הכי חשיבי שמות מחולקין.

ב [ג] אָמַר מָר: שֶׁאִם עֲשָׂאָן כּוּלָּן בְּהֶעְלֵם אַחַת — חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. [גא] בִּשְׁלָמָא פָּטוּר לְגַמְרֵי לָא מָצֵית אָמְרַתְּ — דִּכְתִיב: "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ", אֶלָּא אֵימָא: עָבַר חֲדָא — נִתְחַיֵּיב חֲדָא, עָבַר כּוּלְּהוּ בְּהֶעְלֵם אַחַת — אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת! [גב] אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְכָךְ יָצְאָה כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ, לְחַלֵּק. מַתְקִיף לָהּ רַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי, אֵימָא: אֲחוֹתוֹ דִּפְרַט קְרָא — נִיחַיֵּיב חֲדָא עֲלָהּ, וְכוּלָּן, כֵּינָן דִּבְהֶעְלֵם אַחַת — לָא נִיחַיֵּיב אֶלָּא אַחַת! —וּלְרַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי, מִי לֵית לֵיהּ הָדָא דְּתַנְיָא: [גג] כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא, כֵּיצַד? "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר" וגו' — וַהֲלֹא שְׁלָמִים בִּכְלַל הַקָּדָשִׁים הָיוּ, לָמָּה יָצְאוּ? לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶן, מַה שְׁלָמִים שֶׁהֵן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְחַיָּיבִין עֲלֵיהֶן — אַף כָּל שֶׁהֵן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן, יָצְאוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת! —אֲמַר לֵיהּ רַב בֵּיבִי: בַּר מִינָּהּ; לָאו מִי אָמְרַתְּ הָתָם: יָצְאוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת? הָכָא נַמִי, מָה אֲחוֹתוֹ מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא עֶרְוָה וְאֵין לָהּ הֶיתֵּר בְּחַיֵּי אוֹסְרָהּ — אַף כָּל שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר בְּחַיֵּי אוֹסְרָהּ — יָצְאָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁיֵּשׁ לָהּ הֶיתֵּר בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ. [גד] אֲמַר רַבִּי יוֹנָה, וְאִיתֵימָא רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר קְרָא: "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת" וגו', הוֹאִיל וְכָךְ הֵקִישׁ הוּא, הוּקְשׁוּ כָּל הָעֲרָיוֹת כּוּלָּן לַאֲחוֹתוֹ: מָה אֲחוֹתוֹ חַיָּיבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ — אַף כֹּל חַיָּיבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ. [גה] וּלְרַבִּי יִצְחָק דְּאָמַר: חַיָּיבֵי כְרִיתוֹת בְּכְלָל הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאָה כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ — לְדוּנָהּ בְּכָרֵת וְלֹא בְּמַלְקוֹת, לְחַלֵּק מִנָּא לֵיהּ? —נָפְקָא לֵיהּ מִ"וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב", [גו] לְחַלֵּק עַל כָּל אִשָּׁה וְאִשָּׁה. [גז] וְרַבָּנַן נַמִי, תֵּיפּוֹק לְהוּ מִ"וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ"! —אִין הָכִי נַמִי. —אֶלָּא כָּרֵת דַּאֲחוֹתוֹ לְמַאי אֲתָא? —מִיבָּעֵי לֵיהּ לְחַלֵּק [גח] עַל אֲחוֹתוֹ וְעַל אֲחוֹת אָבִיו וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ. —[גט] הָנֵי לָמָּה לְהוּ לְחַלֵּק? הָרֵי שֵׁמוֹת מוּחְלָקִין וַהֲרֵי גּוּפִים מוּחְלָקִים! אֶלָּא אֵימָא: לְחַלֵּק עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו וְשֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ. וְרַבִּי יִצְחָק, הָא מִילְּתָא מְנָא לֵיהּ? —נָפְקָא לֵיהּ מִן סֵיפָא דִּקְרָא, דִּכְתִיב: "עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה". וְרַבָּנַן, "אֲחֹתוֹ" דְּסֵיפָא דִּקְרָא מַאי עָבְדִי לֵיהּ? —מִיבָּעֵי לֵיהּ

ב אמר מר [החכם] ר' יוחנן לעיל: **שאם עשאן כולן** את כל העבירות המנויות במשנתנו **בהעלם** (בשגגה) **אחת** — **חייב** חטאת **על כל אחת ואחת**. ושואלים: **בשלמא** [נניח] שיהיה **פטור לגמרי** — **לא מצית אמרת** [אין אתה יכול לומר], **דכתיב** [שהרי נאמר] בסוף פרשת העריות: "**כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות** העושות מקרב עמם" (ויקרא יח, כט), והואיל ויש בכולן כרת — חייב על שגגתן חטאת. **אלא אימא** [אמור] כך: **אם עבר** עבירה **חדא** [אחת] — **נתחייב חדא** [אחת], **עבר כולהו** [את כולם] **בהעלם אחת** — **אינו חייב אלא אחת! אמר ר' יוחנן: לשם כך יצאה כרת** שנאמרה בנפרד **בבא** על **אחותו** (שם כ, יז) — **לחלק**, ללמד שכל עבירה מחייבת כרת (וחטאת) בפני עצמה. **מתקיף לה** [מקשה על כך] **רב ביבי בר אביי, אימא** [אמור] כך: **אחותו דפרט קרא** [שפירט אותה הכתוב] — **ניחייב חדא עלה** [שיתחייב עליה אחת בפני עצמה], **וכולן** וכל השאר, **כיון שבהעלם אחת** נעשו — **לא ניחייב** [יתחייב] **אלא אחת!** ושואלים: **ולרב ביבי בר אביי, מי לית ליה הדא דתניא** [האם אין לו, אינו מקבל את זו ששנויה בברייתא] לגבי המידות שהתורה נדרשת בהן: **כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל** שנכתב בתורה לעצמו **ללמד** הלכה כל שהיא, **לא ללמד על עצמו** בלבד **יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא**, ומסבירה הברייתא: **כיצד?** נאמר: "**והנפש אשר תאכל בשר** מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (ויקרא ז, כ), **והלא שלמים בכלל הקדשים היו**, שנאמר בהם כבר "כל איש אשר יקרב מזרעכם של הקדשים... וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא..." (שם כב, ג), **אם כן, למה יצאו** למה נאמר בהם דין זה? **להקיש** (להשוות) **אליהן** ולומר: **מה שלמים שהן קדשי מזבח וחייבין עליהן** על אכילתם בטומאה — **אף כל שהן קדשי מזבח חייבין עליהן, יצאו קדשי בדק הבית** שאין בהם חיוב זה. ואם כן הוא הדין באחותו, שיצאה ללמד על שאר כל העריות, לחייב על כל אחת ואחת בפני עצמה! ומשיבים, **אמר ליה** [לו] **רב ביבי: בר מינה** [חוץ מזו], זו אינה קושיה לדברי, ולהיפך, מברייתא זו עצמה יש להקשות על ר' יוחנן: **לאו מי אמרת התם** [האם לא אמרת שם] **שיצאו קדשי בדק הבית**, כלומר, שהפרט מלמד רק על דברים הדומים לו? **הכא נמי** [כאן גם כן] נאמר כך: **מה אחותו מיוחדת** משאר איסורי עריות **שהיא ערוה ואין לה היתר בחיי אוסרה**, שהוא אחיה לעולם, **אף כל** ערווה **שאין לה היתר בחיי אוסרה** מתחייב עליה בפני עצמה, **יצאה** מכלל זה **אשת איש, שיש לה היתר בחיי בעלה** אם יגרש אותה, ושמא לא יתחייב עליה קרבן לעצמו. ולא כדברי ר' יוחנן, שלמדנו מאחותו לחלק חטאת על כל אחת מן העריות! בתשובה לכך **אמר ר' יונה, ואיתימא** [ויש אומרים] שאמר זאת **רב הונא בריה** [בנו] של **רב יהושע, אמר קרא** [הכתוב] בפרשת העריות: "**כי כל אשר יעשה מכל התועבות** האלה" (שם יח, כט), **הואיל וכך**, שאף אחותו בכלל כתוב זה — **הקיש הוא שהוקשו כל העריות כולן לאחותו: מה אחותו חייבין עליה בפני עצמה, אף כל** אחת מן העבירות המנויות שם **חייבין עליה בפני עצמה**. ובדרך הלימוד של היקש למדים גם לדברים שאינם דומים לגמרי. ושואלים, **ולדעת ר' יצחק שאמר: כל חייבי כריתות בכלל** אחד **היו**, שנאמר: "כי כל אשר עשה מכל התועבות האלה ונכרתו" (שם), **ולמה יצאה** ונתפרש עונש **כרת באחותו** בנפרד? **לדונה בכרת** דווקא **ולא במלקות**, וממנה אתה למד לשאר חייבי הכריתות, **אם כן, לחלק** ולחייב חטאת בנפרד על כל כרת כשעשאן בהעלם אחד, **מנא ליה** [מנין לו]? ומשיבים: **נפקא ליה** [יוצא לו] **ממה** שנאמר "**ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב** לגלות ערוה" (שם, יט), ויכול היה לכתוב "ואל נדה לא תקרב", אלא מכאן למדנו **לחלק על כל אשה ואשה**, שעל כל אחת חייב למרות שהיה זה בהעלם אחד. ושואלים: **ורבנן נמי תיפוק להו** [וחכמים, החולקים על ר' יצחק, גם כן תצא להם] הלכה זו **ממה** שנאמר "**ואל אשה בנדת טומאתה**"! ומשיבים: **אין הכי נמי** [כן כך הוא גם כן], ואף לדעתם זה המקור להלכה זו. ושואלים: **אם כן, אלא כרת דאחותו למאי אתא** [למה בא], מדוע הוצרך לפרט אותו? ומשיבים: **מיבעי ליה** [נצרך לו הדבר] **לחלק** חטאות במי שבא **על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו בהעלם אחד. ושואלים: הני למה להו** [אלה למה להם] פסוק מיוחד **לחלק** ביניהם? **הרי שמות** איסורים **מוחלקין** הם, עבירות שונות, **והרי גופים מוחלקים** נשים שונות הן, ואין סברה לפטור בחטאת אחת את העובר על כולן! **אלא אימא** [אמור] כך: **לחלק** במי שבא **על אחותו שהיא** גם **אחות אביו ושהיא** גם **אחות אמו**, שחייב עליה שלוש חטאות למרות שמדובר בגוף אחד. ושואלים: **ור' יצחק, הא מילתא מנא ליה** [דבר זה מנין לו]? שהרי הוא לומד מפסוק זה של כרת באחותו ענין אחר! ומשיבים: **נפקא ליה מן סיפא דקרא** [יוצא לו הדבר מסופו של המקרא], **דכתיב** [שנאמר]: "**ערות אחותו גלה**" (שם כ, יז) לומר שבכל פרט של איסור זה יש חיוב לחוד. ושואלים: **ורבנן** [וחכמים] שלמדו הלכה זו מעצם הכרת באחותו, "**אחותו**" **דסיפא דקרא** [שבסופו של אותו כתוב] **מאי עבדי ליה** [מה עושים הם בו]? ומשיבים: **מיבעי ליה** [נצרך לו]

מסורת השס"ס

כ. ילקי"ש תורה תקצו.

כא. ראה תו"כ ויקרא יח, כו. שם כט.

כב. ירושלמי שבת פ"ז ה"ב. שם סנהדרין פ"ז ה"ה (בשינויים).

כג. יבמות ז,א. פתיחה לתו"כ. ילקי"ש תורה תק. (הכלל) פסחים קכ,א. יבמות ז,א. מנחות נה,ב. בכורות ו,א. ירושלמי סוטה פ"ז ה"ד.

כד. יבמות ח,א. נד,ב. קדושין סז,ב.

כה. מגילה ז,ב. מכות יג,ב. יד,א. כג,ב. ילקי"ש תורה תקצו. וראה ירושלמי תרומות פ"ז ה"א. שם מגילה פ"א ה"ו. שם כתובות פ"ג ה"א.

כו. יבמות נה,א. מכות יד,א. כריתות ט,א.

כז. מכות שם.

כח. שם. כריתות טו,א. תו"כ ויקרא ד, א.

כט. מכות שם. כריתות שם.

גרסות

בכלל הקדשים היו בכתי"י: **בכלל כל הקדשים היו** וכן הגיהו בדפוסים החדשים.

להקיש אליהן בכתי"מ: **להקיש עליהן ולומר.**

אמר ליה רב ביבי בכתי"י ברבינו גרשום ובש"מ: **אמר לך רב ביבי.**

בר מינה בכתי"י: **ומינה** וכן הוא ברבינו גרשום.

יש לה היתר בחיי בעלה בכתי"מ: **יש לה היתר בחיי אוסרה.**

אמר רבי יונה בכתי"מ: **אמר רב הונא.**

הואיל וכך הקיש הוא בכתי"מ: **הלכך הקיש הוא** ויש כת"י שמלים אלו חסרות בהם, וכן הגיהו בדפוסים החדשים.

מן סיפא דקרא יש בכת"י ובש"מ: **מאחותו דסיפא דקרא** ויש: **מאחותו דסיפיה דקרא** וכן ברש"י.

עיונים

אמר מר שאם עשאן כולן בהעלם אחת וכו' הדיון בדברי ר' יוחנן (ועיקר דברי ר' יוחנן עצמם) עוסק בעריות, שנכללו כולן בכרת אחת שבסוף הפרשה (ויקרא יח, כט). אבל לגבי שאר חייבי כריתות — הרי בכל אחת מהן הוזכר כרת, ופשוט הדבר שיש על כל אחת מהן חטאת בפני עצמה (ליקוטי הלכות).

פטור לגמרי לא מצית אמרת כלומר, אין אתה יכול לומר שיהא חייב רק אם עשה את כולן בהעלם אחד, שהרי אמר הכתוב: "אשר יעשה מכל התועבות", ולא אמר "כל התועבות", ומשמע — אף על מקצתן (רא"ש בש"מ). ורבינו גרשום פירש: אינך יכול לומר שיהא פטור לגמרי מחטאת על עבירות אלו, שהרי נאמרה כרת בכולן. ויש שפירש לדרך זו באופן שונה: שאין לומר שאם עבר על כולן שיהא פטור לגמרי, כלומר, שלא תהא לו כפרה בחטאת (מפני שהֻרבה בחטאים), שהרי הכתוב כלל את כולן בחטאת (על"ג).

יצאה כרת באחותו וכו' יש ששאלו: הלא גם חיובים אחרים של עריות יצאו, שכולם היו בגדר הכריתות המפורשות בפרשת "אחרי מות" וחזרו ונתפרטו בפרשת "קדושים"! ויש לומר ששאר החיובים המפורשים בפרשת "קדושים" נתפרשו שם לדונם במיתת בית דין, אבל חיוב כרת באחותו שחזר ונתפרש שם הוא בודאי מיותר. ואמנם גם דין נדה חזר ונתפרש כחיוב כרת, אבל חכמים למדים משם (במסכת יבמות נד,ב) להקיש כל העריות לנדה לענין דיני הביאה.

שיש לה היתר בחיי בעלה והוא הדין לנדה, שמותרת לבעלה לכשתטהר (רבינו גרשום). וכיוצא בזה היה יכול ללמוד בדרך אחרת ולהוציא אשת אח. ולומר: מה לאחותו שאין לה היתר בכל דרך, יצאה אשת אח שפעמים היא מותרת — על ידי יבום (תוס').

חייבי כריתות בכלל היו הפירוש בפנים הוא כפירוש רש"י במסכת מכות (יג,ב), שכל העריות ובכללן אחותו היו בכלל הכתוב "כי כל אשר יעשה וכו' ונכרתו". אבל בעלי התוס' שם התקשו בפירוש זה, שהרי צריך היה לומר: "אחותו בכלל היתה". והציעו לפרש בדרך רחבה יותר, כי כל חייבי כריתות היו בכלל כל איסורי הלאוין, שיש עליהם חיוב מלקות, ומה שנתפרש כרת באחותו בא ללמד על חייבי הכריתות כולם, שכל מי שנתחייב כרת — אין מלקים אותו (וראה פירוש נוסף בעיונים שם בשם הריטב"א).

אחותו שהיא אחות אביו וכו' שאם בא אדם על אמו והוליד ממנה שתי בנות, ובא על אחת מהן והוליד ממנה בן, ואותו בן בא על אחות אמו, הריהו במעשה זה בא על אשה שהיא גם אחותו (מאביו), גם אחות אביו, וגם אחות אמו. ושאלו בתוס': ומדוע נזקק לדוגמה זו התלויה בשתי עבירות חמורות שנעשו קודם לכן? והרי היה יכול להביא דוגמה של ערוה שבאה על ידי היתר, כגון בת בתו שהיא כלתו (שאם נשא בנו את בת אחותו, אותה אשה אסורה על האב הן כבת בתו והן משום שהיא כלתו)! ותירצו כי בחר בדוגמא זו משום שכל האיסורים הללו הם איסורים מסוג אחד, מצד דין אחווה.

אורח ההלכה

קדשי מזבח וכו' מי שנטמא בטומאה כזאת שאם יכנס למקדש טמא חייב כרת, ואכל בזית מקדשי המזבח, אם אכל במזיד — חייב כרת, ואם אכל בשוגג — מביא קרבן עולה ויורד. כמשנה במסכת זבחים (קו,א). (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פי"ח הי"ג).

אחותו שהיא אחות אביו ושהיא אחות אמו הבא בשוגג על אחותו, שהיא אחות אביו והיא אחות אימו — חייב שלוש חטאות. כמשנה להלן (טו,א). (רמב"ם שם פ"ד ה"ה).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com